

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА
УЖГОРОДСЬКА УКРАЇНСЬКА БОГОСЛОВСЬКА АКАДЕМІЯ
ІМЕНІ СВЯТИХ КИРИЛА І МЕФОДІЯ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АВГУСТИНА
ВОЛОШИНА

КАФЕДРА ДЕРЖАВНОГО І КАНОНІЧНОГО ПРАВА

Мателешко Ю.П.

Навчальна програма та методичні рекомендації з курсу

„ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ”

(Для студентів денної форми навчання за напрямом підготовки
0601 „Право”, спеціальність 6.060100 „Правознавство”)

УЖГОРОД – 2010

Мателешко Ю.П. Навчальна програма та методичні рекомендації з курсу „Історія держави і права України”. – Ужгород, 2010. – 26 с.

Затверджено на засіданні кафедри державного і канонічного права ДННК „УУБА-КаУ”.

Підписано до друку 30.08.2010 р. Формат 145/215 V 60x90 1/16
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman Cyr
Різограф. друк. Умов. друк. арк. 1,1
Наклад 50. Замовлення № 3
Оперативна поліграфія

111. Історія держави і права України: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.М.Заруба. – К.: Істина, 2006. – 416 с.
112. Історія держави і права України: Підручник / За ред. А.С.Чайковського. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 512 с.
113. Історія держави і права України. У 2 т. / За ред. В.Я.Тація та ін./ – К., 2003. – Т.1. – 656 с.
114. Історія українського права / За ред. О.Шевченка. – К.: Олан, 2001. – 214 с.
115. Литвин В. Історія України. – К.: Наукова думка, 2006. – 728 с.
116. Магочій П.-Р. Історія України. – К.: Критика, 2007. – 640 с.
117. Музиченко П.П. Історія держави і права України: Навч. посібн. – 6-е вид. – К.: Знання, 2007. – 471 с.

ВСТУП

Навчальна дисципліна „Історія держави і права України” є обов’язковою у всіх вищих юридичних навчальних закладах і факультетах нашої країни. Вона знайомить студентів з державно-правовими традиціями українського народу з найдавніших часів до сьогодення, зокрема, історичними типами і формами держави і права, політичними установами та правовими інститутами в їх історичному розвитку, а також розглядає роль держави і права у житті суспільства. Історія держави і права – правова дисципліна, яка є своєрідним вступом до спеціальних юридичних дисциплін – окремих галузей права: конституційного, адміністративного, цивільного, господарського, трудового, сімейного, кримінального, процесуального та ін..

Предметом курсу є процес зародження і розвитку держави та права України, формування української державної традиції, вивчення державно-правових категорій та інститутів, правового становища населення, джерел права та правової системи в їхній історичній конкретності та хронологічній послідовності.

Мета навчальної дисципліни полягає в ґрунтовному вивченні державно-правової спадщини минулих поколінь, у тому числі глибокий аналіз важливих законодавчих актів, що потрібно не лише для підвищення якості історико-правової підготовки студентів та їх загальної правової культури, але й для всебічного глибокого усвідомлення галузей діючого права.

Відповідно до мети можна виділити три головні *завдання* „Історії держави і права України”:

- 1) висвітлення еволюції української державної традиції в цілому;
- 2) характеристика особливостей та тенденцій розвитку механізмів державної влади в Україні;
- 3) вивчення зародження та функціонування правової системи в цілому і окремих галузей права України.

„Історія держави і права України” пов’язана з такими дисциплінами, як „Історія України”, „Історія держави і права зарубіжних країн”, „Історія вчень про державу і право”, „Теорія держави і права” та ін.

Викладання „Історії держави і права України” включає читання лекцій, проведення семінарських, занять, написання студентами контрольних робіт та рефератів. На засвоєння дисципліни студентами денної форми навчання відводиться 198 годин, в тому числі 52 години лекційних та 24 години семінарських занять. Решту часу займає самостійна та індивідуальна робота. По закінченні курсу проводиться іспит.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назва теми	Кількість годин			
		Лек.	Сем.	Сам.	Інд.
Модуль I: Держава і право України в стародавню та середньовічну добу (IX ст. до н.е. – середина XVII ст.)					
1.	„Історія держави і права України” як навчальна дисципліна.	2		1	3
2.	Античні міста-поліси півдня України. Боспорське царство.	2		1	3
3.	Держави степовиків. Скіфи. Сармати. Гуни.	2		1	3
4.	Українська держава і право часів Київської Русі.	6	4	2	8
5.	Державний устрій і право Галицько-Волинського князівства.	2	2	2	4
6.	Державно-політичний устрій і право в українських землях у складі Великого князівства Литовського і Польщі.	2	2	2	5
7.	Держава і право в українських землях у складі Речі Посполитої.	2		2	4
8.	Зародження козацької державності. Запорізька Січ.	2	2	2	3
Модуль II: Розвиток держави і права на українських землях з середини XVII до початку XX ст.					
9.	Формування, суспільно-політичний та адміністративний устрій Української козацько-гетьманської держави Богдана Хмельницького. Правова система.	4	2	4	8

- державності: Курс лекцій. – К., 1999. – 480 с.
96. Щербаківський Д. Реліквії старого київського самоврядування (Магдебурзьке право в Києві XVI – XIX ст.) // Хроніка 2000. – 1998. – Вип. 27 – 28. – С. 141 – 167.
97. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків. – К., 1990. – Т. 2. – 577 с.
98. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – 2-ге вид., перероб. та розшир. – К.: Критика, 2005. – 584 с.
99. Яковлів А. Договір Богдана Хмельницького 1654 р. // УІЖ. – 1993. – № 7 – 8. – С. 115 – 131.
100. Яковлів А. Українсько-московські договори в XVII – XVIII віках // УІЖ. – 1993. – № 4 – 6. – С. 96 – 117.

III. ПІДРУЧНИКИ, ПОСІБНИКИ.

101. Бойко О. Історія України. – 3 вид. – К.: Академвидав, 2006. – 688 с.
102. Грицак Я.І. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст. – К.: Генеза, 2000. – 360 с.
103. Захарченко П.П. Історія держави і права України: Підручник. – К.: Атіка, 2005. – 368 с.
104. Іванов В.М. Історія держави та права України. – К.: МАУП, 2002. – 264 с.
105. Історія держави і права України (X - початок XIX століття): Навч. посіб. / Г.К.Швидько. – Д.: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 1998. – 176 с.
106. Історія держави і права України / В.П.Шкварець, М.М.Шитюк. – Миколаїв, 1999. – 236 с.
107. Історія держави і права України в схемах і таблицях: для студ. / Уклад.: В.Д.Гончаренко. – Х., 2006. – 41 с.
108. Історія держави і права України: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / З.І.Боярська. – К., 2001. – 278 с.
109. Історія держави і права України. Джерела права періоду Київської Русі: навч. посіб. / А.М.Гуз. – К.: КНТ, 2007. – 69 с.
110. Історія держави і права України: Навч. посіб. в схемах, табл. і визначеннях основ. термінів для студ. юрид. вузів та ф-тів / В.П.Капелюшний, С.В.Кудін. – К.: Олан, 2001. – 224 с.

- 326 с.
82. Провісник української конституційної державності (До 335-річчя від дня народження Пилипа Орлика) / П. Гончарук // Київ. старовина. – 2007. – № 6. – С. 11 – 29.
 83. Рубльов О., Реєнт О. Українські визвольні змагання 1917 – 1921 рр. – К.: Альтернативи, 1999. – 320 с. (Україна кризь віки. – Т. 10.).
 84. Смолій В.А., Степанков В.С. Богдан Хмельницький: Соціально-політичний портрет. – 2-ге вид., доп. і перер. – К.: Либідь, 1995. – 624 с.
 85. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська національна революція 1648-1676 кризь призму століть // Український історичний журнал. – 1999. – № 1. – С. 3 – 24.
 86. Софроненко К.А. Общественно-политический строй Галицко-Волынской Руси XI–XIII вв. – М.: Государственное издательство юридической литературы, 1955. – 140 с.
 87. Степанков В.С. Богдан Хмельницький і проблеми державності України // Український історичний журнал. – 1991. – № 9. – С. 115 – 126.
 88. Степанков В.С. Переяславська присяга 1654 р.: зміст і наслідки. // УДЖ. – 2003. – №6. – С. 28 – 39.
 89. Тихомиров М.Н. Пособие для изучения Русской Правды. – М.: Издательство Московского университета, 1953. – 192 с.
 90. Толочко А.П. Князь в Древней Руси: власть, собственность, идеология. – К.: Наукова думка, 1992. – 223 с.
 91. Федака С. Політична історія України-Русі доби трансформації імперії Рюриковичів (XII ст.). – Ужгород, 2000. – 340 с.
 92. Черепнин Л.В. Общественно-политические отношения в древней Руси и Русская Правда // Древнерусское государство и его международное значение. – М.: Наука, 1965. – С. 128 – 278.
 93. Черепнин Л.В. К вопросу о характере и форме Древнерусского государства X – начала XIII в. // Исторические записки. – 1972. – Т. 89. – С. 353 – 408.
 94. Шандор В. Закарпаття: Історично-правний нарис від IX ст. до 1920 р. – Нью-Йорк, 1992. – 292 с.
 95. Шевчук В.П., Тараненко М.Г. Історія української

10.	Адміністративно-політичний устрій українських земель у складі Росії. Зміни в суспільних відносинах. Основні риси права.	4		2	5
11.	Державно-політичний устрій і право українських земель у складі імперії Габсбургів. Розвиток права. Суди і процес.	4	2	3	6
12.	Державно-політичний устрій і право українських земель у складі Російської імперії.	4	4	3	6
Модуль III: Держава і право України в 1917 – 2000-х рр.					
13.	Держава і право в період національної революції в Україні (1917 – 1920 рр.).	4	2	4	7
14.	Соціалістична державність і право в Україні (1917 – 1991 рр.).	6	2	4	8
15.	Державність і право на західноукраїнських землях у міжвоєнний період (1918-1939 рр.).	2	2	1	4
16.	Розбудова незалежної держави. Держава і право України після 1991 р.	4		3	8
Всього:		52	24	37	85

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. „Історія держави і права України” як навчальна дисципліна.

Предмет і завдання „Історії держави і права України”.
Методологія науки та курсу. Функції. Зв'язок з іншими дисциплінами. Періодизація курсу. Джерельна база „Історії держави і права України”.

Тема 2. Античні міста-поліси півдня України. Боспорське царство.

Грецька колонізація: причини, хід та наслідки. Географія поширення грецьких-міст держав на території України. Державний устрій. Типи режимів. Демократія. Аристократія. Суспільний лад. Проблема рабства. Боспорське царство – рабовласницька монархія на території України. Особливості правової системи грецьких міст-держав та Боспору. Злочини і покарання. Занепад античних держав, їх місце та значення в історії України.

Тема 3. Держави степовиків. Скіфи. Сармати. Гуни.

Вторгнення іраномовних кочівників у Північне Причорномор'я та Крим. Кіммерійці. Державний устрій Великої Скіфії. Східна деспотія. Три царства. Суспільний лад. Общинний устрій. Патріархальний побут. Скіфська сім'я. Геродот про звичаї скіфських племен. Особливості права. Навала сарматів. Утворення двох Малих Скіфій. Союзи сарматських племен. Алани. Язиги. Роксолани. Суспільний лад. Особливості становища жінки. Вторгнення готів і гунів. Військова демократія. Вплив кочовиків на слов'янський світ.

Тема 4. Українська держава і право часів Київської Русі.

Поява і розвиток Київської держави. Норманська теорія. Перші князі. Олег. Ігор. Ольга. Святослав. Піднесення держави за Володимира Великого та Ярослава Мудрого. Проблеми князівських міжусобиць. Заповіт Ярослава. Відновлення єдності за Володимира Мономаха та Мстислава. Роздрібленість руської держави. Монголо-татарська навала. Суспільний лад Київської Русі. Категорії населення. Князі. Бояри. Дружинники. Система сюзеренітету-

Радянської України. – К., 1993. – 111 с.

68. Мельник А.Г. Боротьба за українську державність (XVII ст.). – К., 1995. – 326 с.
69. Мицик Ю.А. З досліджень історії Переяславської ради 1654 р. // Український історичний журнал. – 2003. – № 6. – С. 93 – 110.
70. Нариси історії Закарпаття / Відп. ред. І.Гранчак. В 3-х т. – Т.1 (з найдавніших часів до 1918 року) – Ужгород, 1993. – 436 с. – Т. 2 (1918 – 1945). – Ужгород, 1995. – 663 с. – Т. 3 (1945 – 2002). – Ужгород, 2003. – 650 с.
71. Офіцинський Р. Політичний розвиток Закарпаття у складі Угорщини (1939 – 1944). – К., 1997. – 244 с.
72. Офіцинський Р. Політичний розвиток незалежної України (1991 – 2004 рр.). – К. – Ужгород, 2005. – 468 с.
73. Пашуто В. Т. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. – М-Л., 1950. – 486 с.
74. Пашуто В.Т. Черты политического строя древней Руси //Древнерусское государство и его международное значение. – М.: Наука, 1965.– С. 11 – 76
75. Переяславська рада 1654 року (історіографія та дослідження) / Ред. кол. П.Сохань, Я.Дашкевич, І.Гирич та ін. – К.: Смолоскип, 2003. – 890 с.
76. Перша Конституція незалежної Української держави - Конституція УНР від 29 квітня 1918 р. (історико-правові передумови прийняття) / О.О. Реєнт // Вісн. Акад. праці і соц. відносин Федер. профспілок України. – 2002. – № 2, ч. 1. – С. 201 – 204.
77. Перша Конституція України. Пилип Орлик і його діяльність в еміграції: навч. посіб. / Г.І.Корогод; Нац. ун-т внутр. справ України. – Суми: Унів. кн., 2008. – 124 с.
78. Полонська-Василенко Н. Історія України. – К., 1995. – Т.2. – 608 с.
79. Потильчак О. „Новий порядок” в окупованій Україні (1941 – 1944) // Пам'ять століть. – 1999. – № 6. – С. 97 – 103.
80. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Т. 1. Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / М.В.Цвік та ін. – Х.: Право, 2008. – 726 с.
81. Пресняков А.Е. Княжое право в древней Руси. – СПб., 1909.

- Самоврядування в Києві: історія та сучасність: Мат. міжнарод. конф., присвяченої 500-річчю надання Києву магдебурзького права. – К., 2000. – С. 121 – 142.
54. Карліна О. Магдебурзьке право в містах України XV – XVIII ст. // Розбудова держави. – 2002. – № 1 – 4. – С. 8 – 18.
 55. Кіселенчик В. Про надання українським містам у XIV – XVII ст. Магдебурзького права // Право України. – 1996. – № 9. – С. 79 – 85.
 56. Козаченко А. И. Борьба украинского народа за воссоединение с Россией. – М.: Госполитиздат, 1954. – 296 с.
 57. Конституція України 1996 року: витоки, здобутки, перспективи (до 5 річниці з дня прийняття) / С.Л.Лисенков. – К.: Т-во "Знання" України, 2001. – 23 с.
 58. Конституція України і проблеми становлення конституціоналізму в Україні / В.Я.Тацій, Ю.М. Тодика // Пробл. законності: Респ. міжвідом. наук. зб. – 2001. – Вип. 48. – С. 3 – 11.
 59. Конституція України: коментар змін (2004 – 2007). Теоретичні та практичні аспекти: наук.-практ. посіб. / П.Б.Євграфов. – К.: Правова єдність, 2007. – 204 с.
 60. Конституція УРСР 1978 р. і розвиток системи органів внутрішніх справ України / Е.В.Кулага // Вісн. Акад. праці і соц. відносин Федер. профспілок України. – 2002. – № 1. – С. 65 – 68.
 61. Котляр М.Ф. Данило Галицький. – К.: Альтернативи, 2002. – 328 с.
 62. Котляр М.Ф. Історія Давньоруської державності. – К., 2002. – 234 с.
 63. Крип'якевич І.П. Галицько-Волинське князівство. – К.: Наукова думка, 1984. – 175 с.
 64. Крип'якевич І.П. Богдан Хмельницький. – Львів: Світ, 1990. – 405 с.
 65. Кульчицький С. Возз'єднання Західної України з УРСР // Київська старовина. – 1999. – № 6. – С. 80 – 96.
 66. Лисяк-Рудницький І. Переяслав: історія і міф // Його ж. Історичні есе. – К.: Основи, 1994. – Т. 1. – С. 74 – 86.
 67. Маркус В. Приєднання Закарпатської України до

васалітету. Духовенство. Смерди. Закупи. Холопи. „Гродські” люди. Купецтво. „Церковні люди”. Ізгої. Адміністративно-державний устрій Київської Русі. Землі і волості. Ранньофеодальна монархія. Функції Великого князя. Триумвірати і дуумвірати. Князівські з'їзди. Боярська дума. Віче. Князівська адміністрація. Тіуни. Місцеве управління. Посадники. Система податків. Демократичні елементи державного устрою. Джерела права Київської Русі. Звичаєве право. Міжнародні договори. Угоди князів з народом. „Устави”. Церковні статuti. Рецепція візантійського права. „Руська Правда” – основне джерело права Київської Русі. Право власності. Забов'язальне право. Шлюбно-сімейне право. Злочини та покарання. Суд і процес у Київській Русі. Общинні суди. Суд князя. Церковні суди. „Божий суд”. Форми досудового процесу.

Тема 5. Державний устрій і право Галицько-Волинського князівства.

Утворення Галицько-Волинської держави. Роман Мстиславич. Розквіт князівства за Данила Галицького. Суспільний устрій Галицько-Волинської держави. Особливості державного ладу Галицько-Волинського князівства. Спадкоємність державотворчих традицій Київської Русі. Вищі органи управління. Князь. Боярська рада. Віче. Дуумвірат. Двірцево-вотчинне управління. Адміністративний поділ. Воєводства і волості. Розвиток права. Князівські грамоти. Церковні статuti. „Руська Правда”. Виникнення магдебурзького права.

Тема 6. Державно-політичний устрій і право в українських землях у складі Великого князівства Литовського і Польщі.

Входження українських земель до складу Великого князівства Литовського. Державний устрій Великого князівства та специфіка злеженості українських територій. Великий князь. Удільні князі. „Пані-Рада”. Великий вальний сейм. Централізація управління в кінці XIV – XV ст. Інститут намісництва. Суспільний лад. Категорії населення. Магнати і шляхта. Джерела права. Литовська Метрика. Судебник Казимира IV. Литовські Статuti. „Устава на волоки”. Система судів. Судова реформа середини XVI ст. Земські, гродські та підкоморні суди. Особливості судочинства. Приєднання українських земель до складу Польщі та особливості їх

політико-правового становища. Утиски некатоліків. Станова організація. Єдлинський привілей 1430 р. Пам'ятки польського права. Віслицький Статут. Статут Вартський. Магдебурзьке право. Організація органів самоврядування.

Тема 7. Держава і право в українських землях у складі Речі Посполитої.

Етапи зближення Литви і Польщі. Кревська унія. Городельська унія 1413 р. Люблінська унія. Берестейська церковна унія. Державний устрій Речі Посполитої. Адміністративний поділ. Воеводства, повіти, волості. Органи влади. Вальний сейм. Шляхетські сеймики. Особливості королівської влади. „Артикули” Генріха Валуа. „Liberum veto”. Центральна адміністрація. Місцеве управління. Особливості правової системи. Поширення литовського права. Новий Статут 1588 р. Система судочинства.

Тема 8. Зародження козацької державності. Запорізька Січ.

Виникнення Запорізької Січі як форми козацької державності. Військово-адміністративний поділ. Курінь. Сотня. Полк. Паланки. Органи влади. Загальновійськова рада. Кошовий отаман. Виникнення реєстрового козацтва. Особливості суспільного ладу. Звичаєве козацьке право. Злочини та покарання.

Тема 9. Формування, суспільно-політичний та адміністративний устрій Української козацько-гетьманської держави Богдана Хмельницького

Національно-визвольна війна українського народу 1648 – 1654 рр. Утворення держави Б.Хмельницького. Зборівський договір. Формування органів влади. Гетьман. Генеральний уряд. Військова рада. Адміністративний поділ. Особливості української державності. Суспільний лад. Зміни в становищі селянства. Правова система Української козацько-гетьманської держави. Козацьке право. Суд і процес. Генеральний, полковий та сотенний суди. Юридичне оформлення об'єднання України з Росією. Переяславська рада. Березневі статті. Політичні та правові проблеми переходу України під владу Московської держави і Речі Посполитої після смерті Богдана Хмельницького. Руїна. Гадяцький договір. Переяславські статті. Наслідки Чорної ради 1663 р. Андрусівський договір 1667 р. Спроби П.Дорошенка відновити

3. – С. 19 – 23.

40. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. – К.: Вища школа, 1994. – 539 с.
41. Горобець В.М. Переяславсько-московський договір 1654 р.: результати і наслідки (з історії українсько-російських відносин доби Богдана Хмельницького) // Доба Богдана Хмельницького: Зб. наук. праць. – К., 1995. – С.84 – 91.
42. Греков Б. Д. Киевская Русь. – М.: Госполитиздат, 1953. – 568 с.
43. Грицак П. Галицько-Волинська держава. – Нью-Йорк: Обнова, 1958. – 176 с.
44. Грушевський М. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. – К.: Наукова думка, 1991 – 1998.
45. Гурбик А. Виникнення Запорозької Січі // Український історичний журнал. – 1999. – № 6. – С. 55 – 63.
46. Гуржій О. І. Переяславська угода 1654 р. та її наслідки у сприйнятті сучасників-українців // Українсько-російський договір 1654 р.: нові підходи до історії міждержавних стосунків (Матеріали науково-теоретичного семінару). – К., 1995. – С. 45 – 57.
47. Делімарський Р. Магдебурзьке право у Києві. – К., 1996. – 144 с.
48. Делімарський Р. Самоврядування Києва за Магдебургським правом у XV – XIX ст. // Пам'ять століть. – 1999. – № 2. – С. 16 – 35.
49. Дмитрієнко М. Зміни в адміністративно-територіальному устрої України в 1919 – 1920 рр. // Український історичний журнал. – 2004. – № 1. – С. 43 – 53.
50. Ефименко П.С. Обычное право украинского народа // Украинский народ в его прошлом и настоящем. – Петроград, 1916. – С. 526 – 679.
51. Західноукраїнська Народна Республіка (1918 – 1923). Історія держави і права / Б.Й.Тищик. – Л.: Тріада плюс, 2005. – 392 с.
52. Історія українського козацтва: Нариси: У 2 т. / Редкол.: В.А.Смолій та ін.. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – Т. 1. – 800 с.
53. Капраль М. Самоврядування Києва та Львова (кінець XV – перша половина XVII ст.): регіональна специфіка //

- Упоряд. А.Слюсаренко. – К.: Вища школа, 2000. – 352 с.
27. Українське державотворення: Акт 30 червня 1941: Зб. док. і матер. / Заг. ред. та передм.: Я.Дашкевич, В.Кук; упоряд. О.Дзюбан. – Львів: Піраміда, 2001. – 557 с.
 28. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посібн. / За ред. В.Д.Гончаренка. – К.: „ІнЮре”, 2003. – 800 с.
 29. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посіб. / Упоряд.: А.С.Чайковський (кер.), О.Л.Копиленко, В.М.Кривоніс, В.В.Свистунов, Г.І.Трофанчук. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 656 с.
 30. Хрестоматія по истории государства и права СССР. Дооктябрьский период / Под редакцией Ю.П.Титова, О.И.Чистякова. – М., 1990. – 321 с.

II. МОНОГРАФІЇ, СТАТТІ.

31. Апанович О. Українсько-російський договір 1654 р. Міфи і реальність. – К., 1994. – 169 с.
32. Білоус Н.О. Функції та основні напрямки діяльності Київського магістрату в XVI – п.п. XVII ст. // Український історичний журнал. – 2005. – №5. – С. 4 – 17.
33. Білоус Н. До питання про запровадження магдебурзького права в Києві // Український історичний журнал. – 2008. – № 1. – С. 123 – 134.
34. Брайчевський М. Приєднання чи возз'єднання? (Критичні замітки з приводу однієї концепції) // Україна. – 1991. – № 6. – С. 30 – 39.
35. Василенко Т. Універсали Центральної Ради: яка їх цінність для історії України? // Історія в школі. – 2001. – № 1. – С. 35 – 40.
36. Великоните Й. Первый Литовский Статут – один из важнейших источников по истории положения женщин в Великом Княжестве Литовском // Первый Литовский Статут 1529 г.: Материалы республ. конф. «450 лет Первому Литовскому Статуту». – Вильнюс, 1982. – С. 35 – 49.
37. Винар Л. Козацька Україна. – Львів. – 2003. – 677 с.
38. Владимирський-Буданов М. Німецьке право в Польщі і Литві. – Львів, 1903. – 280 с.
39. Гайдай Г. Козацький суд // Український світ. – 1996. – № 1 –

едність України. „Вічний мир”.

Тема 10. Адміністративно-політичний устрій українських земель у складі Росії. Зміни в суспільних відносинах. Основні риси права.

Органи управління Гетьманщиною. Малоросійський приказ. Відділи колегії іноземних справ. Специфіка влади гетьмана. Генеральна і старшинська ради. Генеральна військова канцелярія. Гетьман Іван Мазепа. „Коломацькі статті”. Наступ на українську автономію. „Решетилівські статті” 1709 р. Малоросійська колегія. „Рішительні пункти” 1728 р. Правління гетьманського уряду. Ліквідація посади гетьмана. Скасування полкового устрою. Знищення Запорізької Січі. Особливості суспільного ладу. Зростання впливу козацької старшини. Жалувана грамота дворянству. Розшарування козацького стану. Закріпачення селян. Джерела і розвиток права. Конституція Пилипа Орлика 1710 р. Кодифікація та основні риси права України-Гетьманщини. „Права, за якими судиться малоросійський народ”. «Екстракт малоросійських прав». Право власності. Зобов'язальне право. Шлюбно-сімейне право. Кримінальне право, процес та покарання. Суд і процес. Судова реформа 1760 – 1763 рр. Генеральний суд. Земські, підкоморні та гродські суди.

Тема 11. Державно-політичний устрій і право українських земель у складі імперії Габсбургів. Розвиток права. Суди і процес.

Поділи Польщі та доля західноукраїнських земель. Особливості політики австрійського двору щодо українських територій. Адміністративний поділ. Органи управління. Губернатор. Галицький становий сейм. Наслідки революції 1848 р. Головна Руська рада. Скасування кріпацтва. Утворення галицького і буковинського крайових сеймів. Закон про місцеве самоврядування 1862 р. Зміни в системі права. Поява кодексів. Виникнення загальностанових судів. Прокуратура. Адвокатура.

Тема 12. Державно-політичний устрій і право українських земель у складі Російської імперії.

Адміністративно-територіальний поділ. Губернії. Губернська адміністрація. Дворянські збори. Система повітового

управління. Зміцнення влади адміністративно-поліцейських органів. Утворення органів місцевого самоврядування. Земська реформа 1864 р. Міська реформа 1870 р. Суспільний лад. Криза і розпад феодално-кріпосницького ладу. Селянська реформа 1861 р. Характеристика права. Система судів. Судова реформа 1864 р. і контрреформа 1889 р. Кодифікація права. М.Сперанський. Ліквідація магдебурзького права. Поява фабричного права. Створення і діяльність Державної Думи. Українська парламентська громада.

Тема 13. Держава і право в період національної революції в Україні (1917 – 1920 рр.).

Лютнева революція 1917 р. у Росії. Початок національної революції в Україні. Створення й діяльність Центральної Ради. М.Грушевський. Український Національний Конгрес. Перший Універсал. Проголошення автономії України. Утворення Генерального Секретаріату. В.Винниченко. Специфіка Другого Універсалу. Третій Універсал. Проголошення УНР. Програма соціально-економічних перетворень. Четвертий Універсал. Проголошення незалежності УНР. Проект адміністративної реформи. Закон „Про поділ України на землі”. Спроба реформування судової системи. Земельний закон. Основні положення Конституції УНР. Українська держава за гетьмана П.Скоропадського. Повернення до старого режиму. Залежність від німецької окупаційної влади. Державне будівництво. «Закони про тимчасовий державний устрій України». Особливості влади гетьмана. Рада Міністрів. Система судочинства. Державний Сенат. Проект земельної реформи. Директорія УНР. С.Петлюра. Трудовий Конгрес. Формування регулярних збройних сил. Радянсько-польська війна 1920 р. та її наслідки для українських земель. Ризький мирний договір. Закон „Про Державну Народну Раду УНР”.

Тема 14. Соціалістична державність і право в Україні (1917 – 1991 рр.).

Формування радянської державності в Україні. З'їзд Рад у Харкові 11-12 грудня 1917 р. Всеукраїнський з'їзд Рад. Центральний виконавчий комітет. Народний секретаріат. Комуністична партія (більшовиків) України. Тимчасовий робітничо-селянський

Упорядники: Головатий С., Юзьков Л. – К.: Укр. Правнича Фундація, 1995. – С. 82 – 120.

12. Конституція України. Офіційний текст: Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина: Навч. посіб. / Уклад.: М.І.Хавронюк. – 2-е вид., переробл. і доповн. – К.: Вид-во А.С.К., 2003. – 384 с.
13. Конституція України (із змінами від 8 грудня 2004 р.). – Харків, 2006. – 48 с.
14. Літопис Руський: За Іпатським списком / Пер. Леонід Махновець. – К.: Дніпро, 1989. – 590 с.
15. Літопис Самовидця. – К.: Наукова думка, 1971. – 207 с.
16. Літопис Самійла Величка. – К., 1991. – 640 с.
17. Первый Литовский Статут 1529 г. / Подготовлен Лазуткиной С., Гудавичусом З. – Вильнюс, 1983 – 1985. – Ч. 1 – 2.
18. Пилип Орлик. Конституція 1710 року / А.О.Смолка. – К., 2007. – 104 с.
19. Повесть временных лет / Перевод Д.С.Лихачева. – Петрозаводск: Карелия, 1991. – 188 с.
20. Повесть временных лет / Под ред. В.П.Адриановой-Перетц: В 2 ч. – М-Л.: Издательство АН СССР, 1950.
21. Повість врем'яних літ: Літопис (За Іпатським списком) / Пер. В.В.Яременка. – К.: Рад. письменник, 1990. – 558 с.
22. Правда Русская / Под ред. Б.Д.Грекова. – М-Л.: Издательство АН СССР, 1940. – Т. I. Тексты.
23. Привілей короля Сигізмунда II Августа, виданий після Люблінської унії // Пам'ять століть. – 1999. – №2. – С. 54 – 58.
24. Русская Правда. Тексты на основании 7 списков и 5 редакций. Составил и подготовил к печати проф. С.В.Юшков. – К.: Издательство Украинской АН, 1935.
25. Статейный список русского посольства во главе с В. Бутурлиным о торжественной встрече послов населения Украины, о Переяславской раде, условиях воссоединения Украины с Россией и о принятии присяги населением украинский сел и городов (октябрь 1653 г. – февраль 1654 г.) // Воссоединение Украины с Россией. – М., 1953. – Т.3. – С. 423 – 490.
26. Україна в ХХ столітті. 1900 – 2000: 36. док. і матер. /

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

I. ДЖЕРЕЛА.

1. Акт проголошення незалежності України / Конституція незалежної України. У 3-х книгах. Книга перша. Документи, коментарії, статті / Упорядники: Головатий С., Юзьков Л. – К., 1995. – С. 79.
2. Архів коша Нової Запорізької Січі. Опис справ 1713 – 1776 рр. – К., 1994. – 232 с.
3. Возз'єднання: Зб. арх. док. і матер. (травень 1944 – січень 1946 рр.) про возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною / Упорядк. і передм. О.Довганича і А.Шекети. – Ужгород: Закарпаття, 1999. – 314 с.
4. Воссоединение Украины с Россией: Документы и материалы в трех томах. – М.: Издательство АН СССР, 1953. – Т.2. – 560 с.; – Т.3. – 647 с.
5. Галицько-Волинський літопис / Ред. М.Котляр. – К.: Наук. думка, 2002. – 400 с.
6. Декларація про державний суверенітет України, ухвалена Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990р. // Конституція незалежної України. У 3-х книгах. Книга перша. Документи, коментарії, статті. / Упорядники: Головатий С., Юзьков Л. – К.: Укр. Правнична Фундація, 1995. – С.53 – 58.
7. Документи Богдана Хмельницького 1648-1657 рр. – К., 1961. – 740 с.
8. Збірник законів Української РСР і указів Президії Верховної Ради УРСР. 1938 – 1973 : В 2-х томах / І.Ф.Бурчак ; ред. Я.Я.Колотуха. – К. : Політвидав, 1974. – Т.1. – 740 с.
9. Записи Магдебургського права // Хрестоматія пам'яток феодального господарства и права стран Европы / Под ред. В.М.Корецького. – М, 1961. – С. 380 – 407.
10. Історія України: Документи. Матеріали. Посібник / Уклад. В.Король. – К.: „Академія”, 2001. – 448 с.
11. Конституція. (Основний Закон) УРСР. Прийнята на позачерговій сьомій сесії Верховної Ради Української РСР дев'ятого скликання 20 квітня 1978 р. із змінами і доповненнями // Конституція незалежної України. У 3-х книгах. Книга перша. Документи, коментарії, статті. /

уряд України. Проголошення Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР). Всеукраїнський революційний комітет. Ради робітничих, селянських і солдатських депутатів та їх виконавчі комітети. Військкревкоми. Комбід. „Трійки”. Інтеграція з Російською соціалістичною республікою. Формування основ соціалістичного права. Конституцію УРСР 1919 р. Принцип революційної доцільності. „Воєнний комунізм”. Специфіка судочинства. Утворення СРСР. Конституція СРСР 1924 р. і Конституція УРСР 1929 р. Сталінщина. Конституція УРСР 1937 р. Адміністративно-територіальна реформа УРСР. Центральні та місцеві органи влади і управління УСРР. Правоохоронні органи УРСР. Зміни в політико-правовому становищі українських земель в результаті Другої світової війни. Окупаційний режим. Територіальні зміни в післявоєнний час. Суспільно-економічний розвиток України в післявоєнний період. Вищі органи державної влади і управління. Місцеві органи державної влади і управління. Основні зміни в діяльності судових органів, прокуратури та органів охорони громадського порядку. Розвиток правової системи. Політичний режим у період “відлиги” (1953 – 1964 рр.). Дисидентський рух. Українська Гельсінська Група. Особливості періоду “застою” (1964 – 1985 рр.). Конституція УРСР 1978 р. Соціально-економічний і політичний розвиток УРСР у період перебудови (1986 – 1991 рр.). Гласність. Пліуралізм. Відновлення громадянських свобод. Піднесення національного руху.

Тема 15. Державність і право на західноукраїнських землях у міжвоєнний період (1918-1939 рр.).

Проголошення і діяльність ЗУНР. Українська Національна Рада. Державний секретаріат. „Тимчасовий Основний закон”. Судова реформа. Закон „Про адміністрацію Західноукраїнської Народної Республіки”. Закон про скликання Сейму ЗУНР. Створення регулярної армії. Закон „Про земельну реформу”. Акт злуки 22 січня 1919 р. Рішення Ради послів Антанти від 14 березня 1923 р. Державно-правовий статус Східної Галичини та Західної Волині у складі Польщі. Політичні партії. УНДО. КПЗУ. Діяльність ОУН. Політико-правовий статус Північної Буковини та Бессарабії під владою Румунії. Особливості становища Закарпаття у складі Чехословаччини. Проголошення автономії Підкарпатської Русі. Карпатська Україна. А.Волошин.

Тема 16. Розбудова незалежної держави. Держава і право України після 1991 р.

Декларація про державний суверенітет України (16 серпня 1990 р.). Акт проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.). Конституційний процес. Конституція України від 28 червня 1996 року. Система органів державної влади. Правовий статус основних гілок влади в Україні. Президент. Верховна Рада. Виконавча влада в системі владних органів. Виборча система. Внесення змін до Конституції України в 2004 р. Плюси і мінуси політреформи. „Помаранчева революція” та її вплив на суспільно-політичне життя українського суспільства. Місцева влада та місцеве самоврядування. Проекти реформування адміністративного устрою. Політичні партії України в умовах незалежності. Основні напрямки зовнішньої політики України. Судові та правоохоронні органи. Правова система незалежної України. Проблеми дотримання прав людини.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Державність і право Київської Русі (4 год.)

1. Основні етапи розвитку Русі.
2. Проблеми виникнення держави. Норманська теорія.
3. Державний устрій Київської Русі.
4. Особливості суспільного ладу. Категорії населення.
5. Джерела права киеворуської держави.
6. „Руська Правда”: становлення, редакції, списки.
7. Цивільне, кримінальне та шлюбно-сімейне право за „Руською Правдою”.
8. Суд і процес у Київській Русі.

Тема 2. Держава і право Галицько-Волинського князівства (2 год.)

1. Утворення, розвиток і занепад Галицько-Волинської держави.
2. Державний устрій князівства.
3. Суспільний лад.
4. Основні джерела та галузі права.

42. Проголошення і діяльність ЗУНР.
43. Формування радянської державності в Україні (1917-1920 рр.).
44. Соціалістична державність і право в Україні (1921-1929 рр.).
45. Державність і право України в 1930-1935 рр. XX ст.
46. Держава і право України в 1936-1940 рр.
47. Державність і право в західноукраїнських землях між двома світовими війнами.
48. Правове становище Закарпаття у складі Чехословаччини.
49. Державно-правовий статус українських земель у період II світової війни.
50. Держава і право України у повоєнні роки (1945 – початок 1950-х рр.).
51. Особливості політичного режиму періоду „відлиги”. Десталінізація.
52. Держава і право України в період неототалітарного режиму (середина 1960 – середина 1980-х років).
53. Дисидентський рух на Україні. Українська Гельсінська Група.
54. Держава і право України періоду перебудови (1985-1991 рр.).
55. Утворення незалежної Української держави. Акт проголошення незалежності України. Всеукраїнський референдум 1991 р.
56. Державний устрій сучасної України.
57. Політичний режим незалежної України.
58. Правова система України після проголошення незалежності.
59. Конституційний процес в незалежній Україні.
60. Проблеми становлення держави і права України після 1991 р.

20. Етапи зближення Литви й Польщі.
21. Держава і право в українських землях у складі Речі Посполитої.
22. Поява українського козацтва. Запорізька Січ.
23. Формування Української козацько-гетьманської держави Богдана Хмельницького (1648-1654).
24. Суспільно-політичний та адміністративний устрій Української козацько-гетьманської держави Б.Хмельницького.
25. Правова система держави Б.Хмельницького. Суд і процес.
26. Юридичне оформлення об'єднання України з Росією. Переяславська рада. Березневі статті.
27. Політичні та правові проблеми переходу України під владу Московської держави і Речі Посполитої після смерті Б.Хмельницького.
28. Адміністративно-політичний устрій українських земель у складі Росії. Зміни в суспільних відносинах.
29. Конституція Пилипа Орлика 1710 р.
30. Кодифікація та основні риси права України-Гетьманщини. Суд і процес.
31. Ліквідація автономного устрою Гетьманщини. Причини та наслідки.
32. Державно-політичний устрій українських земель у складі імперії Габсбургів.
33. Розвиток права, суди і процес у Галичині, Північній Буковині і Закарпатті (перша половина XIX ст.).
34. Державно-політичний устрій українських земель у складі Російської імперії.
35. Правова система, суди і процес в Україні у складі Російської імперії.
36. Скасування кріпосного права в Україні: причини, етапи, наслідки.
37. Судова, земська та міська реформи у підросійській Україні (друга половина XIX ст.).
38. Створення і діяльність Державної Думи в Російській імперії.
39. Національна революція в Україні. Створення й діяльність Центральної Ради.
40. Українська держава гетьмана П.Скоропадського
41. Українська Народна Республіка періоду Директорії.

Тема 3. Політико-правове становище українських земель у складі Литви і Польщі (2 год.).

1. Вхідження українських земель до складу Великого князівства Литовського. Особливості їхнього політичного становища.
2. Суспільний лад українських земель у складі Литви.
3. Зміна політико-правового статусу українських земель в кінці XIV – XV ст. Централізація управління.
4. Система права. Литовські статuti. Судочинство.
5. Особливості розвитку українських земель у складі Польщі.
6. Пам'ятки польського права. Магдебурзьке право.

Тема 4. Поява козацтва. Запорізька Січ (2 год.).

1. Причини виникнення козацтва.
2. Утворення Запорізької Січі. Її державно-політичний устрій.
3. Особливості суспільної організації козацтва.
4. Поява козацького звичаєвого права. Злочини і покарання.

Тема 5. Держава і право України в період національно-визвольної війни 1648 – 1654 рр. (2 год.).

1. Причини, хід та наслідки війни під проводом Богдана Хмельницького.
2. Формування основ державності.
3. Зміни в суспільному ладі.
4. Основні риси права.
5. Договірні-правове оформлення переходу України-Гетьманщини під протекторат Москви. Переяславська Рада. Березневі статті.

Тема 6. Суспільно-політичний устрій та право українських земель у складі Російської імперії (XIX – початок XX ст.) (4 год.).

1. Адміністративно-територіальний поділ українських земель. Центральні та місцеві органи влади.
2. Занепад феодально-кріпосницького ладу. Селянська реформа 1861 р.
3. Зміни в місцевому управлінні. Земська (1864 р.) та Міська (1870 р.) реформи.
4. Судочинство. Судова реформа 1864 р.

5. Правова система. Кодифікації. Поява нових галузей права.
6. Вплив революції 1905 – 1907 рр. на суспільно-політичне життя в Україні.
7. Діяльність української громади в Державній Думі.
8. Столипінська реакція і аграрна реформа.

Тема 7. Держава і право західноукраїнських земель у складі Австрійської (з 1867 р. – Австро-Угорської) імперії (2 год.).

1. Особливості політики австрійського двору щодо українських територій.
2. Адміністративно-територіальний поділ. Центральні та місцеві органи управління.
3. Революційні події 1848 р. на українських землях.
4. Зміни в місцевому самоврядуванні та системі права у другій половині XIX ст.

Тема 8. Початок української національної революції. Центральна Рада (2 год.).

1. Організація державної влади на Україні після повалення царату. Апарат Тимчасового уряду на Україні. Виникнення рад.
2. Утворення Української Центральної Ради. I і II Універсали.
3. Суспільно-політичне життя в Україні після II Універсалу. III Універсал.
4. IV Універсал. Конституція УНР.

Тема 9. Західноукраїнські землі після розпаду Австро-Угорщини (1918 – 1919 рр.) (2 год.).

1. Розпад Австро-Угорської імперії. Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки.
2. Розбудова держави. Формування органів влади. Створення регулярної армії.
3. Законодавча діяльність ЗУНР. Судова система.
4. Дипломатична діяльність Західноукраїнської Народної Республіки. Причини падіння ЗУНР.
5. Альтернативні шляхи розвитку Закарпаття після розпаду Австро-Угорщини.
6. Вхідження Закарпаття до складу Чехословаччини: правовий аспект.

Тема 10. Зміни в державному устрої та праві українських земель під час Другої світової війни (1939 – 1945 рр.) (2 год.).

1. Включення Західної України та Північної Буковини до складу СРСР. Радянізація.
2. Закарпаття у складі фашистської Угорщини.
3. Напад Німеччини на СРСР. Розчленування українських земель. Створення окупаційної адміністрації.
4. Нацистський „новий порядок”.
5. Визволення Закарпаття радянськими військами. Створення органів народної влади.

ПЕРЕЛІК ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ ПИТАНЬ

1. Предмет історії держави і права України.
2. Методологія науки та курсу.
3. Функції історії держави і права України.
4. Періодизація курсу.
5. Античні міста-поліси півдня України: суспільний лад, державний устрій, правова система.
6. Боспорське царство, його державний устрій та право.
7. Держави степовиків. Скіфи. Сармати. Гуни.
8. Поява і розвиток Київської Русі.
9. Суспільний лад Київської Русі.
10. Державний устрій Київської Русі.
11. Адміністративний устрій Київської Русі.
12. Джерела права Київської Русі.
13. „Руська Правда” – основна пам'ятка киеворуського права.
14. Суд і процес у Київській Русі.
15. Державний устрій Галицько-Волинської Русі.
16. Право Галицько-Волинського князівства.
17. Державно-політичний устрій українських земель у складі Великого князівства Литовського.
18. Право в українських землях у складі Великого князівства Литовського.
19. Суспільний лад українських земель у складі Великого князівства Литовського і Польщі.